

Tomasz Archutowski
Uniwersytet Gdański

Skandynawskie partie skrajnej prawicy – oblicze organizacyjne Duńskiej Partii Ludowej

The right-wing populist parties in Scandinavia –
the organisation and leadership of the Danish People's Party

Since its emergence in 1995 the Danish People's Party has become the second biggest political party in Denmark. The popularity of the DPP has also played an important role in the emergence and growth in popularity of the right-wing populist parties in the rest of Scandinavia. One of the most important factors that contributed to the growth in the popularity of the DPP has been the specific organisation of the party based on the charismatic leadership of its leaders Pia Kjaersgaard and Kristian Thulesen Dahl. The hierarchical structure of the right-wing populist parties combined with the party discipline enables the parties to react quickly to changing social attitudes, and as a result, to attract new voters.

Key words: right-wing populist parties, populism, party organisation, leadership, Danish People's Party, Scandinavia

Słowa kluczowe: prawicowe partie populistyczne, populizm, organizacja, struktura, Duńska Partia Ludowa, Skandynawia

Partie skrajnie prawicowe, określane również jako antyimigranckie lub populistyczne, są od wielu lat trwałym elementem życia politycznego Danii, Norwegii i Szwecji, zarówno na poziomie lokalnym, regionalnym, narodowym, jak i europejskim. W Danii i Norwegii partie te pojawiły się na scenach politycznych już początku lat 70. ubiegłego wieku. W Danii była to Fremskridtsparti (Partia Postępu – FrP), w Norwegii zaś Fremskrittspartiet (Partia Postępu – FrP). Partie te funkcjonują do dzisiaj – w Norwegii pod swoją oryginalną nazwą, w Danii jako partia kontynuatorka pod nazwą Dansk Folkeparti (Duńska Partia Ludowa – DF). W ostatnim czasie w Danii zdobywa popularność nowa partia skrajnie prawicowa o nazwie Ny Borgerlige (Nowi Mieszczanie – NB), która – jak się wydaje – na duńskiej scenie politycznej zaspokaja zapotrzebowanie na partię jeszcze bardziej radykalną niż DF. Szwecja przez długi czas była krajem, w którym skrajna prawi-

ca funkcjonowała na marginesie tamtejszej sceny politycznej. Sytuacja ta uległa zmianie w 1991 roku wraz z wejściem do parlamentu Ny Demokrati (Nowa Demokracja – NyD). Od rozpadu NyD w 2000 roku aż do 2010 roku na szwedzkiej scenie politycznej nie działała żadna partia skrajnie prawicowa. W 2010 roku do głosu doszło ugrupowanie o nazwie Sverigedemokraterna (Szwedzcy Demokraci – SD), które w wyniku wyborów do parlamentu w 2010 roku zdołało uzyskać niezbędną liczbę głosów pozwalających partii na umieszczenie swoich przedstawicieli w Rigsdagu. Od kilku lat popularność partii skrajnej prawicy w Danii, Norwegii i Szwecji systematycznie rośnie i obecnie kształtuje się na poziomie około 20% z tendencją wzrostową.

Celem niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie o organizację wewnętrzną Duńskiej Partii Ludowej, najdłużej działającej w Skandynawii partii skrajnie prawicowej, która w ciągu ostatnich 25 lat odnosiła największe sukcesy wyborcze. Partię tę postrzega się jako wzorzec dla pozostałych tego typu partii działających w państwach skandynawskich. Wybór właśnie tego zagadnienia jako tematu niniejszego artykułu jest podyktowany dwoma względami. Po pierwsze, płaszczyzna organizacyjna jest jednym z tych elementów, które konstytuują partię polityczną, co oznacza, że ma istotne znaczenie w zrozumieniu jej specyfiki (Key 1964, cyt. za: Sobolewska-Myślik 2005). Po drugie, właśnie charakterystyczna organizacja wewnętrzna partii skrajnej prawicy, w których kluczową rolę odgrywa postać charyzmatycznego lidera partii, wydaje się w decydujący sposób wpływać na odnoszone przez te partie sukcesy wyborcze.

Rozważania na temat płaszczyzny organizacyjnej DF rozpocznę jednak od wyjaśnienia podstawowego pojęcia występującego w niniejszym artykule, a mianowicie pojęcia skrajnej prawicy.

Zdefiniowanie skrajnej prawicy stanowi duże wyzwanie ze względu na swoisty chaos definicyjny panujący w literaturze przedmiotu. Chaos ten wynika ze stosowania przez autorów różnych kryteriów do określania tego, co składa się na pojęcie prawicowego populizmu (np. kryterium funkcji spełnianej w systemie partyjnym, organizacyjne czy też genetyczne). Do kwestii tej powracam w dalszej części artykułu.

Warto podkreślić, że ugrupowania skrajnej prawicy nie powinny być traktowane jako zbiór homogenicznych partii, ale raczej jako polityczna rodzina posiadająca cechy wspólne, ale równocześnie posiadająca pewne właściwości, które prowadzą tę grupę do podziałów na różnego rodzaju podtypy partyjne. Nie istnieje bowiem jeden wzorzec partii populistycznej prawicy. Funkcjonujące w państwach skandynawskich partie omawiane przeze mnie w niniejszej pracy są na przykład o wiele mniej radykalne niż tego typu ugrupowania działające choćby w Europie Środkowo-Wschodniej¹. Przy okazji warto zauważyć, że określenie „skrajna

¹ Anders Widfeldt sugeruje, że typologia partii skrajnej prawicy mogłaby opierać się na podstawie wyróżnianego przez nie wymiaru konfliktu (ang. *conflict dimension*) i w związku z tym

prawica” może odnosić się zarówno do partii w pełni demokratycznych, jak i ugrupowań antydemokratycznych.

Problemem jest nie tylko zdefiniowanie pojęcia skrajnej prawicy, ale również to, że definicja ta wydaje się bardzo nietrwała i podlega stałym modyfikacjom.

Jeszcze do niedawna skrajna prawica była utożsamiana w Europie z ideologią faszystowską lub nazizmem, a partie zwane neofaszystowskimi działające w Europie po II wojnie światowej często posiadały wśród swoich założycieli i członków osoby związane z faszyzmem². Sytuacja zaczęła ulegać radykalnej zmianie w latach 80. Istniejące dotychczas ugrupowania polityczne przeszły swoistą metamorfozę, a na scenie politycznej pojawiły się nowe ugrupowania, które zdecydowanie odcięły się od ideologii faszystowskiej, zarówno w warstwie programowej, jak i personalnej. Łączenie więc skrajnej prawicy z ideologią faszystowską nie jest już obecnie uzasadnione i najnowsze definicje wydają się pomijać wspomniane wyżej wątki (Sobolewska-Myślik 2005: 76).

Karl Mannheim definiuje skrajną prawicę w następujący sposób: „Ideologia skrajnej prawicy może być postrzegana jako rozwinięty system idei, której utopijne składniki zawierają odmowę dla istniejącego *status quo*” (Swyngedouw i Ivaldi 2001: 1).

Interesującą próbę zdefiniowania nowej skrajnej prawicy przedstawił Michael Minkenberg. W ocenie tego badacza radykalna prawica to reakcja na przemiany społeczne zapoczątkowane w 1968 roku. Modernizacja, która wprowadziła społeczeństwa zachodnie w fazę postindustrialną, stała się przyczyną radykalizacji prawicy. Według Minkenberga centralnymi elementami definicji skrajnej prawicy są mit homogenicznego narodu oraz sprzeciw wobec liberalnej i pluralistycznej demokracji. Nowa skrajna prawica jest prawicą w łagodniejszym wydaniu, przyjmuje ona ogólnie obowiązujące reguły gry politycznej, zastępuje klasyczny, biologiczny rasizm etnocentryzmem (Minkenberg 2002).

Według Poula Taggarta istnienie skrajnej prawicy jest ściśle związane ze zjawiskiem populizmu. Zamiast mówić „skrajna prawica” czy „ultraprawica”, badacz ten używa terminu „partie populistyczne nowego typu”. Warto jednak podkreślić, iż Taggart nie wyeliminował całkowicie pojęcia „partia skrajnej prawicy”, jednak według niego określenie to powinno być używane w odniesieniu do funkcjonujących ugrupowań neofaszystowskich, które odgrywają raczej marginalną rolę w istniejących systemach politycznych. Ugrupowania neofaszystowskie deklarują

---

proponuje stworzenie takich podtypów, jak np. społeczno-kulturowe partie skrajnej prawicy, ekonomiczne partie skrajnej prawicy czy też materialistyczne (w przeciwieństwie do post-materialistycznych) (Widfeldt 2015: 17).

² Takimi partiami były Austriacka Partia Wolności, która powstała jako ugrupowanie liberalne, jednak w jej szeregach było wielu byłych nazistów, czy też Włoski Ruch Społeczny, który otwarcie nawiązywał do ideologii faszystowskiej.

powiązania z partiami faszystowskimi starego typu, natomiast partie populistyczne zdecydowanie odrzucają jakiekolwiek powiązania z ideologią faszystowską, która nie wpływa na wzrost ich popularności. Cechą charakterystyczną partii populistycznych nowego typu jest podnoszenie przez nie kwestii gospodarczych, społecznych oraz politycznych. Populistyczne ugrupowania nowego typu mają konfrontacyjny charakter, a ich ideologia to kombinacja nacjonalizmu z neoliberalną polityką ekonomiczną. Partie populistyczne nowego typu to partie prawicowe, sprzeciwiające się istniejącemu systemowi, ale pozostające w głównym nurcie polityki. Nowi populiści nie dążą do obalenia demokracji, a jedynie do zmian pewnych jej zasad, które w ich opinii nie służą społeczeństwu, ponieważ są przestarzałe. Nowe partie populistyczne walczą przeciwko partiom, które są częścią systemu. Istotnym elementem ich programów politycznych jest negacja istniejącego systemu oraz czynników zagrażających narodowi. Ustalenie wroga oraz sposobów walki z nim pełni funkcję jednoczącą w walce o nowy porządek. Dla nowych populistów rolę wroga odgrywają politycy, imigranci, biurokraci, intelektualiści oraz klientela państwa dobrobytu. Istotnym z punktu widzenia pracy jest stwierdzenie dotyczące elementów odróżniających partie populistyczne nowego typu od innych ugrupowań. Według Taggarta są to ideologia, organizacja oraz charakterystyka elektoratu (Taggart 2000).

Ryszard Herbut i Andrzej Antoszewski dzielą z kolei partie skrajnej prawicy na partie starego i nowego typu. Partie starego typu to partie nawiązujące do faszyzmu i antysystemowe, podważające legitymację ustroju demokratycznego. Partie skrajnej prawicy nowego typu to partie ściśle związane ze współczesnymi problemami politycznymi, powstającymi na skutek kryzysu współczesnego państwa dobrobytu (Antoszewski i Herbut 1997: 121–122).

Według Andreasa Schedlera partie nowej skrajnej prawicy to partie występujące przeciwko rządzącym (ang. *anti-political-establishment parties*). Badacz ten zaliczył do tej kategorii zarówno partie prawicowe, jak i lewicowe, ale należy podkreślić, że to pierwsza grupa partii konstytuuje jej rdzeń. Elementem decydującym o przyporządkowaniu danej partii do wyżej wymienionej kategorii jest jej strategia, która przez Schedlera została określona mianem antypolityki. Strategia ta opiera się na negacji klasy rządzącej, która według partii występującej przeciwko rządzącym dopuszcza się manipulacji polityką w celu osiągnięcia wymiernych korzyści (Schedler 1996, cyt. za: Jankiewicz 2007: 25–26).

Jeszcze inną propozycję definicji nowej skrajnej prawicy proponuje Anna Wolff-Powęska, która twierdzi, że radykalną prawicę cechuje apoteoza państwa i wspólnoty narodowej, przeciwstawianych społeczeństwu wielokulturowemu (Antoszewski 2008: 219).

Interesującą propozycję definicji nowej skrajnej prawicy przedstawił Hans-Gerd Jaschke. Według tego autora nowa skrajna prawica to „całość nastawień

politycznych i sposobów postępowania, a także bezpośrednich działań, które pochodzą od uwarunkowanej socjalnie, etnicznie i rasowo nierówności ludzi”. Celem nowej skrajnej prawicy jest według tego badacza realizacja idei „etnicznej homogeniczności narodów, akcentującej przewagę wspólnoty nad jednostką” oraz wprowadzenie w życie idei „podporządkowania obywateli narodowej racji stanu” (Herbut 2004, cyt. za: Baran 2011: 201–202). Według tego autora nowa skrajna prawica jest „likwidacją jednostkowej indywidualności na rzecz kolektywistycznej, ludowej, jednorodnej etnicznie i kulturowo wspólnoty, która będzie istnieć w silnym państwie narodowym” (Baran 2011).

Pomimo trudności w jednoznacznym zdefiniowaniu pojęcia nowej skrajnej prawicy partii, ruchy polityczne i pojęcia związane z nową skrajną prawicą posiadają szereg podobieństw i cech wspólnych. Wszystkie partie zajmują konkretną, najbardziej na prawo wysuniętą pozycję na osi podziału prawica – lewica. W początkowym okresie ich działalności były postrzegane jako partie protestu, lecz z biegiem czasu znalazły niszę na scenie politycznej, stworzyły swoją strukturę i określony rdzeń ideologiczny, na który składają się kwestie takie jak: imigracja, nacjonalizm (kwestia tożsamości narodowej), bezpieczeństwo, zagadnienia moralne, prawo i porządek, stosunek do Unii Europejskiej oraz specyficzne ujęcie zagadnień gospodarczych.

Na potrzeby niniejszego artykułu za definicję roboczą skrajnej prawicy wybrałem definicję zaproponowaną przez Taggarta, który łączy zjawisko skrajnej prawicy z populizmem.

Analiza płaszczyzny organizacyjnej partii politycznej obejmuje zazwyczaj następujące kwestie: stopień centralizacji partii, różne wzajemne relacje istniejące pomiędzy organizacją parlamentarną a centralną organizacją pozaparlamentarną, modele awansu na stanowiska przywódcze oraz sposób rekrutacji członków i ich znaczenie w partii w relacji do kręgów przywódczych (Sobolewska-Myślik 2005).

Wśród badaczy panuje zgodność co do tego, że partie skrajnie prawicowe posiadają scentralizowaną strukturę wewnętrzną. Do badaczy reprezentujących taki pogląd należy między innymi Cas Mudde, który twierdzi na przykład, że „przeprowadzone badania w większości potwierdzają istnienie silnie autorytarnej i scentralizowanej struktury wewnętrznej” (Mudde 2007: 270).

Dieter Segert uważa, że skrajnie prawicowe, populistyczne partie zazwyczaj posiadają wysoce zhierarchizowaną organizację (Segert 2005).

Karl Johansson łączy scentralizowaną organizację wewnętrzną partii skrajnie prawicowych z ich ideologią. Wydaje się, że partie zorganizowane w oparciu o ideologię lub doktrynę skrajnie prawicową posiadają scentralizowaną organizację oraz autorytarne przywództwo oraz są silnie uzależnione od swoich charyzmatycznych liderów (Johansson 2014: 11).

Pierwsze partie populistyczne powstały w Skandynawii w latach 70. ubiegłego wieku. Były to Partie Postępu (Frp) w Danii i Norwegii, które w literaturze

przedmiotu najczęściej określane są mianem partii protestu, ponieważ zaczątkiem ich działalności był protest przeciwko nadmiernym obciążeniom podatkowym państw opiekuńczych, w których powstały. Od samego początku celem liderów partii, czyli Mogensa Glistrupa, lidera duńskiej Partii Postępu, oraz Andersa Langeego, lidera jej norweskiej odpowiedniczki, było przekonanie wyborców do tego, że partie te różnią się od wszystkich innych partii funkcjonujących na duńskiej i norweskiej scenie politycznej nie tylko pod względem programowym i ideologicznym, ale również pod względem organizacyjnym.

Zarówno celem Glistrupa, jaki i Langeego było zbudowanie partii, których organizacja miała opierać się na „spontanycznym działaniu” (ang. *spontaneous movement*) liderów, a równocześnie partie te miały być pozbawione sformalizowanej, hierarchicznej organizacji (Svåsand 1998). Z biegiem czasu między partiami pojawiły się istotne różnice w podejściu do organizacji partii. Podczas gdy norweska FrP stopniowo rozwijała swoje struktury i zaczynała pod względem organizacyjnym przypominać inne norweskie partie, duńska FrP pozostawała partią pozbawioną struktur organizacyjnych, ze stosunkowo niewielką liczbą stałych członków, całkowicie opartą na osobie charyzmatycznego lidera Glistrupa.

Podczas gdy Glistrup był przeciwnikiem sformalizowanej struktury partyjnej, w partii istniała grupa pragmatyków, która uważała, że właśnie sformalizowana organizacja jest niezbędna dla skutecznego funkcjonowania partii. Ostatecznie w FrP powstały sformalizowane struktury organizacyjne partii, chociaż ich kształt odbiegał od struktur „tradycyjnych” partii działających na duńskiej scenie politycznej. Jedną z największych różnic była pozycja lidera partii. Glistrup nigdy formalnie nie pełnił funkcji lidera FrP, ale uważał siebie za takowego i tak też był postrzegany przez zdecydowaną większość wyborców partii. Glistrup był tytułowany jako lider kampanii (duń. *kampagneleder*) lub założyciel partii (duń. *partistifter*). Pozostałe osoby należące do grona decyzyjnego partii pełniły funkcje przewodniczącego partii, przewodniczącego grupy parlamentarnej lub prezesa. Przez cały okres sprawowania władzy przez Glistrupa w partii panował chaos organizacyjny i dochodziło do częstych zmian personalnych na najwyższych stanowiskach partyjnych. Sytuacja uległa zmianie w 1984 roku wraz z przejściem stanowiska prezesa partii przez Pię Kjærsgaard, która wzmocniła znaczenie zajmowanego przez siebie stanowiska do tego stopnia, że zaczęła być postrzegana jako szefowa partii. Sytuacja taka trwała aż do 1994 roku, kiedy Kjærsgaard została pozbawiona swojej dotychczasowej funkcji.

Oprócz problemów związanych z przywództwem w partii innym problemem organizacyjnym FrP był brak stabilności na płaszczyźnie członkostwa w partii. W 1973 roku FrP posiadała 15 tys. członków, w 1982 roku liczba członków spadła do 11 tys., ale już trzy lata później liczba ta spadła do zaledwie 2 tys. Na początku lat 90. liczba członków wzrosła do ponad 6 tys., aby w 1995 roku spaść do 4 800 (Bille 1997: 258).

Słaba organizacja FrP była również widoczna podczas chaotycznych zjazdów partyjnych. Permanentnym problemem była działalność tak zwanych *landsbyttoser* (szaleńców z prowincji), którzy przez nieodpowiedzialne wypowiedzi przyczyniali się do pogłębiania się wewnętrznego chaosu w partii i kreowali negatywny wizerunek partii.

W wyniku pogłębiającego się kryzysu wewnątrz FrP w 1995 roku czterech członków partii: Pia Kjærsgaard, Kristian Thulesen Dahl, Poul Nødgaard oraz Ole Donner podjęło decyzję o założeniu nowego ugrupowania, które oficjalnie zostało zarejestrowane 6 października 1995 roku pod nazwą Dansk Folkeparti (Duńska Partia Ludowa – DF). Na pierwszym zjeździe partii, który odbył się w miejscowości Vissenbjerg 1 czerwca 1996 roku, przewodniczącą partii została jednogłośnie wybrana Pia Kjærsgaard. Pomimo krytyki i negatywnej atmosfery panującej wokół nowego ugrupowania DF spotkała się z entuzjastycznym przyjęciem ze strony wyborców. W ciągu zaledwie kilku miesięcy od swojego powstania partia Kjærsgaard zdołała zdobyć 21 tys. podpisów niezbędnych do zarejestrowania partii w celu wzięcia udziału w wyborach do Folketingu. W międzyczasie rosła liczba członków partii. W 1997 roku, czyli dwa lata od momentu swojego powstania, partia Kjærsgaard liczyła około 1 700 członków. Rok później liczba członków przekroczyła 3 tys. W 2000 roku partia liczyła nieco ponad 6 tys., a w 2009 roku około 10 tys. członków. Trzy lata później liczba członków DF wzrosła do 10 684 (Ebbesen 2012).

Jednym z głównych celów, jakie postawiło przed sobą kierownictwo nowo powstałej DF, było uniknięcie chaosu organizacyjnego, który charakteryzował FrP. Od momentu swego powstania DF miała być partią silnie scentralizowaną. Zgodnie z aktualnym statutem partii z 2006 roku władzę w partii sprawuje jeden przewodniczący/jedna przewodnicząca (duń. *formand*), wybierany co roku podczas zjazdu partii. Zarząd Główny (duń. *hovedbestyrelse*) składa się maksymalnie z dwunastu członków, z których sześciu (włączając w to przewodniczącego/przewodniczącą partii) jest wybieranych podczas zjazdu partii. Pięciu członków wybieranych jest spośród członków partii zasiadających w Folketingu. Dodatkową osobą zasiadającą w Zarządzie Głównym jest przewodniczący organizacji młodzieżowej. Zastępca przewodniczącego frakcji parlamentarnej (ang. *parliamentary party*) sprawuje funkcję zastępcy przewodniczącego partii.

Spośród osób wybranych przez uczestników dorocznego zjazdu partii Zarząd Główny mianuje osobę odpowiedzialną za sprawy organizacyjne. Zjazd członków partii odbywa się raz w roku, podczas którego kierownictwo partii dokonuje weryfikacji sprawozdań politycznych i finansowych, poddawanych następnie pod głosowanie delegatów partii biorących udział w zjeździe. Istnieje możliwość zwołania dodatkowego zjazdu partii. Decyzję o zorganizowaniu takiego zjazdu partii podejmuje 2/3 głosów przewodniczących lokalnych organi-

zacji partyjnych, przewodniczący lub przewodnicząca partii, lub Zarząd Główny. Pod względem organizacyjnym DF przypomina inne partie działające na duńskiej scenie politycznej, jednak to, co odróżnia tę partię od innych, to brak sformalizowanego systemu wewnętrznych komisji i grup roboczych. Z tego też powodu DF jest partią silnie scentralizowaną.

Zgodnie ze statutem partii władza w DF należy do Zarządu Głównego partii oraz grupy parlamentarnej. W praktyce najważniejsze decyzje w partii są podejmowane przez trzy osoby: Pię Kjærsgaard, która do 2012 roku sprawowała funkcję przewodniczącej partii, Kristiana Thulesena Dahla, który obecnie pełni tę funkcję, oraz przez Petera Skaarupa (Pedersen 2002: 53–60). W okresie pełnienia funkcji przewodniczącej partii przez Kjærsgaard każda z trzech wymienionych osób sprawowała określoną, nieformalną funkcję w partii. Kjærsgaard podejmowała najistotniejsze decyzje w partii oraz pełniła funkcję łącznika pomiędzy partią a wyborcami, Skaarup był odpowiedzialny za sprawy organizacyjne oraz politykę imigracyjną. Dahl pełnił funkcję „szarej eminencji”, był ekspertem partii w kwestiach ekonomicznych oraz odpowiadał za szczegółowe dopracowanie proponowanych przez partię rozwiązań (Widfeldt 2015: 151).

Istotną cechą organizacyjną DF jest surowa dyscyplina partyjna. W partii obowiązują ostre kryteria dotyczące uczestnictwa w zjazdach partyjnych. Każda lokalna komórka partyjna jest uprawniona do wysłania jednego delegata na dziesięciu zarejestrowanych członków partii. O możliwości uczestnictwa w zjeździe partii z ramienia lokalnych komórek partii oraz o liczbie delegatów decyduje Zarząd Główny. Delegaci, którzy stwarzają zagrożenie dla bezkonfliktowego przebiegu zjazdu partii lub którzy naruszają porządek przebiegu zjazdu partii, są z niej bezwzględnie usuwani³.

Surowe kryteria obowiązują również w przypadku ubiegania się o członkostwo w partii. Kandydat na członka DF musi mieć co najmniej 14 lat, posiadać duńskie obywatelstwo oraz nie może być członkiem innej partii politycznej. Podania o członkostwo rozpatrywane są najpierw przez władze lokalnych organizacji partyjnych, a następnie przez Zarząd Główny partii. Istotny wpływ na decyzje dotyczące przyjęcia w szeregi partii nowych członków przez dłuższy czas miał Peter Skaarup, który miał osobiście dokonywać weryfikacji kandydatów. Członkostwo w DF można łatwo stracić. Jest ono odbierane między innymi za krytykę kierownictwa partii oraz wywoływanie konfliktów wewnętrznych. Decyzja o pozbawieniu członkostwa może zostać podjęta większością 2/3 głosów przez Zarząd Główny. Decyzja o wykluczeniu z partii ma skutek natychmiastowy i nie podlega apelacji.

Scentralizowany styl rządzenia partią oraz bezkompromisowe podejście wewnątrz partii do krytyki wobec kierownictwa partii nie przeszkadzało DF w zdobywaniu coraz większej popularności wśród wyborców. W latach 1995–2013

³ Na przykład w 2007 r. z partii została usunięta Merete Egebjerg za wypowiedzi na temat muzułmanów wygłoszone podczas zjazdu partii.

liczba zarejestrowanych członków DF wzrosła trzynastokrotnie. Członkowie DF nie cieszyli się żadnymi specjalnymi przywilejami, a w partii panowała zasada, że wyborcy są ważniejsi od członków partii. Członkowie pełnią funkcje przedstawicieli partii w swoich lokalnych społecznościach, stanowią darmową siłę roboczą, wykorzystywaną przy okazji organizacji różnego rodzaju wydarzeń partyjnych, a także spośród nich wybierane są osoby do pełnienia wszelakich funkcji w instytucjach publicznych. DF organizuje doroczne spotkania rekrutacyjne. Aktualizowana na bieżąco strona internetowa partii zawiera linki z informacjami na temat warunków uzyskania członkostwa oraz deklarację członkowską. Partia organizuje różnego rodzaju wydarzenia dla członków, wykłady, spotkania oraz wycieczki. Ze stron DF dowiadujemy się również, że członkowie partii mają możliwość uczestniczenia w dorocznych zjazdach partii oraz spotkaniach z innymi członkami partii pochodzącymi z całej Danii. Strona partii podaje również informację o tym, że członkowie partii mogą uczestniczyć w spotkaniach, podczas których podejmowane są decyzje w sprawie wyboru kandydatów na listy wyborcze, że członkowie mają możliwość współdecydowania o wyborze kandydatów oraz kandydowania w wyborach gminnych, regionalnych i parlamentarnych (Dansk Folkeparti b.d.w.). DF organizuje również warsztaty dla kandydatów reprezentujących partię w różnego typu wyborach.

Istotnym elementem scentralizowanej i zhierarchizowanej struktury organizacyjnej partii skrajnej prawicy jest przywództwo oparte na osobie charyzmatycznego lidera. O tym, jak istotną rolę w przypadku tych partii odgrywa osoba lidera, może świadczyć to, że ich nazwiska były lub nadal są synonimami partii, którym przewodzili lub nadal przewodzą. W świadomości wyborców nie tylko duńskich, ale również skandynawskich na stałe zapisało się nazwisko współzałożyciela i wieloletniego przewodniczącego FrP Glistrupa oraz wieloletniej przewodniczącej DF Kjærsgaard. Również nazwiska obecnych przywódców partii skrajnie prawicowych działających w Skandynawii, czyli Kristiana Thulesena Dahla, Siva Jensena czy Jimmiego Åkessona, są na terenie Danii, Norwegii i Szwecji rozpoznawane i kojarzone z określonymi partiami, poglądami oraz konkretną ideologią. Charyzmatyczni przywódcy posiadają umiejętność wytyczania politycznych i programowych kierunków. Bez nich partie, którym przewodzą, najczęściej ulegają rozłamom lub dezintegracji, czego doskonałym przykładem może być upadek FrP po wykluczeniu z partii Glistrupa. Jak jest definiowana partia charyzmatyczna? Czy DF jest partią charyzmatyczną? Max Weber definiuje pojęcie charyzmatycznego przywództwa jako zespół cech osobowościowych, dzięki którym jednostka może w społeczności zdobyć autorytet pozwalający skutecznie sprawować władzę polityczną lub religijną. Według Weбера istnieją trzy rodzaje liderów: lider legalny, lider tradycyjny oraz lider charyzmatyczny. Zdaniem Weбера charyzma jest zjawiskiem trwałym i ponadu-

strojowym, występującym we wszystkich okresach dziejowych. Weber twierdził, że władza charyzmatyczna jest zjawiskiem z reguły powstającym w sytuacjach kryzysowych lub przełomowych dla rozwoju danego narodu, epoki czy określonej sfery życia społecznego. W czasach kryzysu pojawia się zapotrzebowanie na nowe idee oraz jednostki, które podejmą się walki o urzeczywistnienie tych idei. W takich sytuacjach pojawia się charyzmatyczny lider, który organizuje walkę. Charyzma jest swoistym protestem przeciwko zastanemu porządkowi, systemowi wartości i tradycyjnemu łaadowi (Drozd-Piasecka 2001, cyt. za: Orzechowski 1984).

Charyzmatycznym liderom często przypisywane są *quasi*-boskie cechy. Lider taki jest postrzegany przez swoich zwolenników jako „zbawca”, „postać omnipotentna” oraz „transcendentna w stosunku do wszystkich tych, którzy go popierają”. Charyzmatyczny lider jest również często przedstawiany jako „cudotwórca”, „jednostka o wyjątkowych przymiotach”, która jest wcieleniem „siły losu” (Christensen 2010). Charyzmatyczny przywódca ucieleśnia życzenie „wydarzenia się czegoś nadzwyczajnego”, które często pojawia się w momentach kryzysowych. Pojawia się w sytuacji, w której powstaje społeczne zapotrzebowanie na pojawienie się takiego lidera. Przejmuje kontrolę nad sytuacją, posiada umiejętność podporządkowywania sobie mas i kierowania nimi zgodnie ze swoją wolą.

Według Webera lider charyzmatyczny to jednostka posiadająca wyjątkowe zdolności, przede wszystkim zdolności magiczne, moc ducha i mowy, człowiek, który charakteryzuje się ponadprzeciętnym bohaterstwem i posiada umiejętność zdobywania posłuszeństwa wyznawców wyłącznie z powodu czysto osobistych, unikalnych cech, które przyciągają do niego zwolenników, a nie ze względu na zajmowane stanowisko lub przejętą zgodnie z tradycją godność. Podziw dla lidera charyzmatycznego wiąże się przede wszystkim z wiarą w lidera, opiera na osobistym „uznaniu” dla niego i upada wraz z nim. Lider charyzmatyczny nakłada na swoich zwolenników obowiązek okazywania mu uznania i wiary w niego. Niedostosowanie się do tego obowiązku wiąże się z karą. Warunkiem utrzymania przez charyzmatycznego lidera władzy oraz autorytetu jest sukces. Niepowodzenie oznacza utratę przez lidera charyzmatycznego pozycji i sprawowanej przez niego władzy (Drozd-Piasecka 2001, cyt. za: Orzechowski 1984).

Według Mirosławy Drozd-Piaseckiej na zjawisko charyzmy składają się następujące elementy: wiedza (jednak nie wiedza akademicka, ale przede wszystkim wiedza życiowa, praktyczna), dar całościowego formułowania wyzwań, sytuacji i wskazywania ich rozwiązań, szczególne cechy charakteru, takie jak: skromność, otwartość, prostota oraz cierpliwość, dar pozyskiwania ludzi dla głoszonych przez siebie haseł, programów i idei, umiejętność wzbudzania przeciwstawnych emocji: od uwielbienia i oddania do nienawiści i potępienia (uczucia te nie wykluczają szacunku wobec niecodziennych zalet), wyjątkowe umiejętności dotyczące

posługiwania się słowem pisanym lub mówionym, dar wizjonerstwa społecznego, umiejętność przewidywania zdarzeń i ich konsekwencji (Ibid.).

Wydaje się, że pod względem przywództwa DF bardzo dobrze wpisuje się w wyżej zaproponowane definicje.

Kjærsgaard jako szefowa DF w dużej mierze odpowiadała charakterystykom przywódcy charyzmatycznego. Spełniała kryteria lidera stawiającego wyzwania aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej. Równocześnie nie była liderem tworzącym nowe i oryginalne idee porywające tłumy, ale zgodnie z zapotrzebowaniem społecznym była obrońcą tradycyjnych wartości. Kjærsgaard odniosła sukces przede wszystkim dzięki takim cechom jak upór i konsekwencja oraz umiejętność odczytywania nastrojów społecznych. Tak jak w przypadku innych charyzmatycznych liderów Kjærsgaard wzbudzała ambiwalentne uczucia. Dla przeciwników politycznych była populistką, nacjonalistką oraz rzeczniką tak zwanej *udkantsdanmark*, czyli duńskiej prowincji. Jej zwolennicy postrzegali ją jako rzecznikę i obrończynię „zwykłego człowieka” oraz „głos rozsądku” na duńskiej scenie politycznej. Kjærsgaard określała siebie jako polityka pochodzącego z ludu i działającego dla ludu. Była postacią, z którą mogła identyfikować się grupa duńskich wyborców uważających, że duńskie państwo opiekuńcze oraz duńska kultura i wartości są zagrożone przez imigrantów, w szczególności imigrantów pochodzących z krajów muzułmańskich. W charakterystyczny dla liderów charyzmatycznych sposób Kjærsgaard twierdziła, że jej zaangażowanie w politykę było pewnego rodzaju misją.

W ciągu kilkunastu lat od założenia DF Kjærsgaard stała się ikoną populistycznej nowej skrajnej prawicy. Była podziwiana za upór, konsekwencję i odwagę. Mimo że Kjærsgaard nie pełni już funkcji szefowej DF, nadal należy do najbardziej rozpoznawalnych i wpływowych osób w Danii. Warto wspomnieć o tym, że w okresie sprawowania funkcji szefowej partii Kjærsgaard nie była uważana za zbyt sprawnego politycznego ideologa czy teoretyka. Była jednak podziwiana za zdolność odczytywania emocji, którymi żyją zwykli obywatele, oraz za umiejętności retoryczne (Jørgensen 2013).

Kjærsgaard była postrzegana przez komentatorów duńskiej sceny politycznej jako osoba pewna siebie, dynamiczna, ale jednocześnie opanowana. Doceniano również jej odwagę podejmowania tematów niewygodnych politycznie, takich jak chociażby kwestia imigracji. Kjærsgaard cieszyła się również opinią osoby zawsze doskonale przygotowanej do dyskusji ze swoimi oponentami politycznymi przy okazji wystąpień medialnych. Jej atutem było również zaangażowanie, z jakim prezentowała swoje opinie. Do popularności Kjærsgaard przyczyniało się również jej poczucie humoru.

Kjærsgaard wielokrotnie zajmowała czołowe pozycje w różnego rodzaju rankingach najbardziej wpływowych duńskich polityków. W 2007 roku w sondażu opinii publicznej przeprowadzonym przez jedną z największych duńskich gazet

„Berlingske Tidende” została wybrana najbardziej charyzmatycznym liderem partyjnym spośród liderów partii działających na duńskiej scenie politycznej (Flores i Jessen 2007).

Kjærsgaard była znana z używania bardzo bezpośredniego, czasami niewybrednego języka. Twierdziła na przykład, że „muzułmanie rozmnażają się jak króliki” (Humanisme b.d.w.). W 2001 roku w redagowanym przez siebie cotygodniowym biuletynie informacyjnym Kjærsgaard określiła muzułmanów jako ludzi, którzy „kłamią, oszukują i zwodzą”. Warto dodać, że w związku z tą wypowiedzią Kjærsgaard została oskarżona przez Duńskie Centrum ds. Walki z Dyskryminacją Rasową (DRC) o głoszenie nienawiści rasowej.

W 2003 roku szefowa DF przegrała sprawę w Duńskim Sądzie Najwyższym przeciwko antyunijnej aktywistce Karen Sunds, która oskarżyła Kjærsgaard o szerzenie opinii rasistowskich. W uzasadnieniu wyroku sąd wyraził opinię, iż Sunds wyłącznie sugerowała, iż Kjærsgaard negatywnie wypowiadała się o imigrantach, a nie oskarżała szefową DF o szerzenie rasizmu opartego na przesłankach biologicznych lub na nazistowskiej teorii rasowej (Rohleder 2003).

W 2006 roku Kjærsgaard nazwała duńską Islamską Wspólnotę Religijną (Islamsk Trossamfund) „zdrajcami państwa” (duń. *landsforrædere*) (Dr 2009).

Według Sørensa Christensena charakterystyczną cechą liderów charyzmatycznych partii nowej skrajnej prawicy jest to, że liderzy ci reprezentując tak zwanego zwykłego, przyzwoitego, ciężko pracującego człowieka, jednocześnie wyrażają jego drugą, ekscentryczną, czasem mroczną stronę (ang. *excessive underside*) (Christensen 2010). Zdaniem Christensena wyżej opisana umiejętność poruszania się liderów nowej skrajnej prawicy w obrębie czasem ekstremalnie różnych postaw ma duży wpływ na postrzeganie ich jako liderów charyzmatycznych. Według wyżej wymienionego badacza najbardziej ekscentryczni i ekstrawaganccy liderzy są często postrzegani jako najbardziej charyzmatyczni (Ibid.:10–15).

Część liderów partii nowej skrajnej prawicy – również postrzeganych jako charyzmatycznych – reprezentuje bardziej stonowany styl autoprezentacji. Przykładem takiego lidera była Kjærsgaard, która twierdziła, że „jej siła tkwi w byciu zwyczajną” (duń. *force i at være almindelig*) (Ibid.: 12). Jednocześnie w „byciu zwyczajną” był obecny element ekstrawagancji, ponieważ właśnie jej zwyczajność odróżniała liderkę DF od innych liderów partyjnych. Z powodu swojej zwyczajności Kjærsgaard była postrzegana jako osoba mało interesująca, ale jednocześnie ta zwyczajność była interpretowana jako swoista maska ukrywająca prawdziwy charakter liderki DF – osoby z natury złej⁴.

⁴ Wśród komentatorów duńskiej sceny politycznej nie ustaje dyskusja nad tym, czy obecny lider DF Thulesen Dahl posiada odpowiednie predyspozycje do kierowania DF. Jednym z głównych zarzutów stawianych Thulesenowi Dahlowi jest to, że nie posiada on charyzmy i siły przebiecia, czyli cech, które bez wątplenia posiadała Kjærsgaard (*Thulesen Dahl...* 2012).

Uznanie i podziw, jakimi Kjærsgaard cieszyła się wśród wyborców DF i wśród najbliższych współpracowników i członków partii, były czasami wyrażane w dosyć nietypowy sposób. W 2010 roku z okazji zjazdu krajowego partii organizacja młodzieżowa DF stworzyła poświęconą szefowej partii piosenkę zatytułowaną *Mama Pia* (Mama Pia)⁵, w której Pia Kjærsgaard była wychwalana za swoje zaangażowanie i zasługi dla rozwoju partii. W jednym z wersów utworu szefowa partii została określona mianem „cudotwórczyni” (duń. *mirakelmager*) (Kastrup 2010).

Pomimo rezygnacji z funkcji przewodniczącej partii w 2012 roku Kjærsgaard nadal posiada istotny wpływ na działalność partii, pełniąc między innymi funkcję „rzecznika do spraw wartości” (duń. *værdiordfører*). Kjærsgaard udziela się również jako komentatorka bieżących wydarzeń politycznych z ramienia DF (Facebook b.d.w.).

Obecny przewodniczący DF Thulesen Dahl wydaje się nie posiadać tak silnej charyzmy, jaką posiadała Kjærsgaard. Jego styl zarządzania partią jest stonowany i pragmatyczny. Biorąc jednak pod uwagę fakt, że Thulesen Dahl sprawuje władzę w DF niezmiennie od pięciu lat oraz to że DF cieszy się stałym, wysokim poziomem poparcia oscylującym w granicach 20%, można stwierdzić, że ten styl sprawowania władzy w partii jest akceptowany zarówno przez członków partii, jak i wyborców.

Od powstania w 1995 roku DF z partii niszowej, znajdującej na marginesie duńskiej sceny politycznej, stała się drugą najsilniejszą partią polityczną w Danii. Popularność DF miała również znaczący wpływ na popularność partii skrajnie prawicowych w pozostałych państwach skandynawskich. Jedną z najważniejszych determinant sukcesu DF była specyficzna organizacja tej partii, która tak jak w przypadku innych partii skrajnie prawicowych niemal w całości oparta jest na osobie charyzmatycznego lidera. W latach 1995–2012 funkcję lidera partii pełniła Kjærsgaard, a od 2012 roku do dzisiaj funkcję tę pełni Thulesen Dahl. Hierarchiczna struktura wewnętrzna partii skrajnie prawicowych w połączeniu z dyscypliną partyjną sprawia, że mogą one szybko reagować na zmieniające się nastroje społeczne i odpowiednio modyfikować swoją politykę w taki sposób, aby była ona jak najbardziej atrakcyjna dla potencjalnych nowych wyborców.

Bibliografia

- Antoszewski, A. (2008). *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przełomie wieków*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Antoszewski, A. i R. Herbut. (1997). *Demokracje zachodnioeuropejskie: analiza porównawcza*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

---

⁵ Tytuł i melodia piosenki były nawiązaniem do przeboju Abby *Mamma Mia*, co spotkało się z krytyką członków zespołu oraz groźbą wytoczenia DF procesu sądowego o naruszenie praw autorskich.

- Baran, Ł. (2011). Niemieckie partie dalekiej prawicy na poziomie lokalnym w Meklemburgii i Saksonii. *Ogrody Nauk i Sztuk* 1: 201–208, <http://nowadays.home.pl/ONiS/data/documents/ONiS=201=20=282011=29=20201-208.pdf> (dostęp: 10.02.2017).
- Bille, L. (1997). *Partier i forandring*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Christensen, S. (2010). *Almindelighedens exces: Om populistisk karisma*. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, http://www.dpu.dk/fileadmin/www.dpu.dk/forskning/forskningsprogrammer/paedagogisksamtidsdiagnostik/om-dpu_institutter_institut-for-paedagogik_20101209135708_s-c3-b8ren-c-almindelighedens-exces-dec--2010.pdf (dostęp: 20.02.2017).
- Dansk Folkeparti. (b.d.w.). *Bliv medlem for 150,- kr. årligt!*, <https://danskfolkeparti.dk/vaer-med/bliv-dfer/> (dostęp: 9.01.2018).
- Dr. (2009). *Pia Kjærsgaard: Islamisk Trossamfund er landsforrædere*, <http://www.dr.dk/nyheder/politik/pia-kjaersgaard-islamisk-trossamfund-er-landsforraedere> (dostęp: 20.04.2017).
- Drozd-Piasecka, M. (2001). Andrzej Lepper – Chłopski Przywódca Charyzmatyczny? (Wizerunek Medialny Przewodniczącego „Samoobrony”). *Etnografia Polska* XLV: 1–2, http://lib.pia.org.pl/Content/1572/Strony%20od%20EP_XLV-4_Drozd.pdf (dostęp: 20.04.2017).
- Ebbesen, C. (2012). *Dansk Folkepartis 17. årsmøde.*, http://www.danskfolkeparti.dk/pictures_org/CC%20beretning%20%C3%85rsm%C3%B8de%202012.pdf (dostęp: 21.08.2017).
- Facebook. (b.d.w.). Profil Pii Kjærsgaard w portalu społecznościowym facebook, www.piadf.dk (dostęp: 20.04.2017).
- Flores, A. i Ch. Jessen. (2007). Danmarks mest karismatiske partileder, *Berlingske*, 20 września 2007, <http://www.b.dk/danmark/danmarks-mest-karismatiske-partileder> (dostęp: 20.04.2017).
- Herbut, R. (2004). Partie dalekiej prawicy w Europie Zachodniej. W: E. Olszewski (red.). *Doktryny i ruchy współczesnego ekstremizmu politycznego*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 101–111.
- Humanisme. (b.d.w.). *Indvandrersjæfændlig polemik og propaganda*, http://www.humanisme.dk/hate-speech/pia_kjaersgaard.php (dostęp: 20.04.2017).
- Jankiewicz, J. (2007). *Nowa skrajna prawica w wybranych państwach Europy Zachodniej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Johansson, K. (2014). *How Populist Parties Organize. PESO Research Report No 2*. Södertörn University, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:699764/FULLTEXT01.pdf> (dostęp: 28.01.2017).
- Jørgensen, J. (2013). *Retorik-professor: Pia Kjærsgaard er et naturtalent*. Politiken, <https://politiken.dk/indland/politik/art5497974/Retorik-professor-Pia-Kj%C3%A6rsgaard-er-et-naturtalent> (dostęp: 20.04.2017).
- Kastrup, K. (2010). ABBA raser mod Pia Kjærsgaard. *Ekstrabladet*, 23 września 2010, BA <http://ekstrabladet.dk/musik/intlmusiknyt/article4141502.ece>. (dostęp: 20.04.2017).
- Key Jr., V.O. (1964). *Politics, Parties and Pressure Groups*. New York: Thomas Y. Crowell Company.
- Minkenberg, M. (2002). The Radical Right in Post-Socialist Central and Eastern Europe: Comparative Observations and Interpretations. *East European Politics and Societies* 16.
- Mudde, C. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Orzechowski, M. (1984). *Polityka, władza, panowanie w teorii Maxa Webera*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Pedersen, K. (2002). Hvorfor har Dansk Folkeparti medlemmer? *Politologiske Studier* 5 (2): 53–60.

- Rohleder, N. (2003). Nu må Pias synspunkter kaldes racistiske. *Information*, 18 czerwca 2003, <https://www.information.dk/indland/2003/06/maa-pias-synspunkter-kaldes-racistiske> (dostęp: 30.04.2017).
- Segert, D. (2005). Der tschechische Allparteienpopulismus: Post-sozialistische Instabilität als Grundlage für eine populistische Versuchung in Parlament und Regierung. W: S. Frölich-Steffen i L. Rensmann (red.). *Populisten an der Macht: Populistische Regierungsparteien in West- und Osteuropa*. Wiedeń: Braumüller, s. 192.
- Schedler, A. (1996). Anti-political-establishment parties. *Party Politics* 3.
- Sobolewska-Myślik, K. (2005). *Partie i systemy partyjne na świecie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Svåsand, L. (1998). Scandinavian Right-Wing Radicalism. W: H.-G. Betz i S. Immerfall (red.). *The New Politics of the Right: Neo-Populist Parties and Movements in Established Democracies*. Basingstoke: Macmillan, s. 19.
- Swyngedouw, M. i G. Ivaldi. (2001). The Extreme Right Utopia in Belgium and France: The Ideology of the Flemish Vlaams Blok and the French Front National. *West European Politics* 24 (3): 1.
- Taggart, P. (2000). *Populism*. T. 3. Buckingham: Open University Press.
- Thulesen Dahl ikke karismatisk nok. *Avisen*, 15 sierpnia 2012, http://www.avisen.dk/thulesen-dahl-ikke-karismatisk-nok_180726.aspx (dostęp: 30.08.2013).
- Widfeldt, A. (2015). *Extreme Right Parties in Scandinavia*. Routledge: Oxon.